

*Ільченко О. А.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій
Національної академії національної гвардії України*

МЕТАФОРИЧНА МОДЕЛЬ ВІЙНИ ЕКОНОМІЧНОГО МЕДІАДИСКУРСУ 2014–2023 РР.

Анотація. Статтю присвячено описові метафоричної моделі війни, відображеної в економічному дискурсі українського сучасного медіапростору. Оскільки мова медіа – це той простір, де економічні реалії вперше отримують номінацію (опис) й оцінку характеристики, приміряються на аксіологічну шкалу соціальних цінностей, то саме медіапростір було обрано за об'єкт дослідження.

Мова чітко й послідовно віддзеркалює економічні та інші для суспільства зміни, реагує на них, у першу чергу, своїм лексичним складом. Цим і зумовлений вибір медіаметафори як предмета цієї праці.

Актуальність теми цієї розвідки зумовлена необхідністю здійснити комплексний лінгвістичний аналіз (морфологічний, семантичний, прагматичний) лексичної медіаметафори, що репрезентує когнітивну модель війни й реалізується в сучасному (2014–2023 рр.) українському економічному медіадискурсі.

У результаті дослідження з'ясовано, що для репрезентації переносного (метафоричного) смислу важливе значення має кількість і морфологічне вираження компонентів медіаметафори. Двослівні сполуки – неускладнений матеріал, що одразу привертає увагу реципієнта й послідовно демонструє соціальну оцінність.

Аналіз мовного медіаматеріалу також показав, що метафоричні словосполучення відіграють текстотвірну роль: вони здатні поширюватися, й на їхній метафоричності формується рема речення, створюється нова образність на базі існуючої в культурному надбанні народу як носієві мови.

Багатокомпонентні (більше двох слів) зметафоризовані сполуки репрезентують ускладнене уявлення про економічний предмет, явище, поняття й т. д., тому їхня частотність у медіамові різко знижується порівняно із двослівними. Вимальовується тенденція про зв'язок кількісних характеристик щодо компонентів метафоричного словосполучення й продуктивності медіаметафор.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в упорядкуванні лексикографічної праці, яка би зафіксувала синхронний зріз продукування медіаметафори воєнного періоду в Україні.

Ключові слова: метафора, метафорична модель, економічний дискурс, медіадискурс, медіапростір, медіаметафора.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Внутрішньостилістичні характеристики медіамови залежать не тільки від лексико-семантичних процесів, а й від морфологічного вираження компонентів метафоричного словосполучення. Виявлення властивих для економічного медіадискурсу 2014–2023 рр. характеристик і оцінок, пов'язаних із морфо-

логічними показниками, зумовило актуальність дослідження в цьому річці.

Актуальність теми цієї розвідки зумовлена необхідністю здійснити комплексний лінгвістичний аналіз (морфологічний, семантичний, прагматичний) лексичної медіаметафори, що репрезентує когнітивну модель війни й реалізується в сучасному українському економічному медіадискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Медіаметафору досліджують у різних лінгвістичних аспектах: О. Ільченко описала метафоричну модель війни в політичному дискурсі українського медіапростору 2014–2023 рр. [1]; проаналізувала інтерпретаційний потенціал метафори, визначивши семантичні царини, що породжують метафору в сучасному медіапросторі, та продемонструвавши когнітивний механізм продукування й інтерпретації медіаметафори [2]; Н. Костусяк, Н. Шульська, Н. Костиця вивчали метафори, що вербалізують концепт *війна*, схарактеризувавши медіаметафори, які виявляють мужність і майстерність українських захисників, реалізують супровідний позитивнооцінний відтінок [3]; Ю. Кравцова здійснила лінгвометафоричний аналіз щодо метафоричного моделювання, описала способи параметризації метафори як семантичної та когнітивної моделі, встановила спільні для них параметри, визначила деякі дискусійні питання [4].

Метафорична модель війни в економічному дискурсі українського медіапростору 2014–2023 рр. в морфологічному аспекті зі встановленням аксіологічно-прагматичного забарвлення медіаметафори не була.

Формування мети статті. Мета статті – описати метафоричну модель війни в економічному дискурсі українського медіапростору 2014–2023 рр. в морфологічному, семантичному аспектах із визначенням аксіологічно-прагматичної настанови сучасної медіаметафори.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Серед двослівних метафоричних словосполучень економічного медіадискурсу помічаємо іменні й дієслівні відповідні синтаксичні конструкції. Іменні метафоричні словосполучення розрізняємо за зметафоризованим словом: а) зі зметафоризованим іменником; б) зі зметафоризованим прикметником.

Іменні метафоричні словосполучення зі зметафоризованим іменником реалізують такі моделі:

- іменник + прикметник у прямому значенні:

ДОЛАРОВА «ГАРЯЧКА». Значне підвищення курсу долара на валютному ринку. *Як і чим збивали доларову «гарячку».* Т/к «Інтер», 26 лютого 2015.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СВЕРБІЖ. Наявність конституційного закону, що спричиняє неприємне відчуття

роздатування, зумовлене різними причинами. **Конституційний свербіж.** Кому заважає електронна система декларування. <https://www.epravda.com.ua/publications/2016/06/23/596651/>, Економічна правда, 23 червня 2016.

НАФТОВЕ РАЛІ. Змагання за лідерство на нафтовому ринку. Орієнтовані на Росію фонди позбавляються інвестицій через побоювання того, що відскік акцій може зупинитися слідом за нафтовим ралі. <https://www.epravda.com.ua/news/2016/06/20/596509/>, Економічна правда, 20 червня 2016.

ПОДАТКОВА АМНІСТІЯ. Повне або часткове звільнення від необхідності сплачувати податки, за якими минули встановлені податковим законодавством терміни платежів. Держава давно обговорює питання податкової амністії і важливість цієї події складно переоцінити. Перша ейфорія поступово зникає, тож час розібратися, хто і як зможе отримати пільгові податкові ставки і які нюанси потрібно враховувати, щоб уникнути складнощів під час подання декларації та спорів з податковими органами. <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/08/20/677070/>, Економічна правда, 20 серпня 2021.

Наведені приклади репрезентують стійкість характеристики, оцінки економічних реалій. На тлі прикметника, вжитого в прямому смислі, метафоричне значення іменника не залишається поза увагою медіаспоживача, а навпаки привертає його увагу. Це відбувається й завдяки тому, що зметафоризований іменник виконує роль головного члена словосполучення.

- іменник + іменник у родовому відмінку:

«ДОІННЯ» БІЗНЕСУ. Заходи щодо недотримання пільгових умов оподаткування середнього бізнесу. Луценко пригрозив звільненнями за «доїння» бізнесу (заголовок). <https://www.epravda.com.ua/news/2017/02/15/620949/>, Економічна правда, 15 лютого 2017.

ПОЖЕЖА КОРУПЦІЇ. Активне поширення корупції у стратегічних, хоча й локальних, державних установах. Насправді в Уряді вже давно палає пожежа корупції. Т/к «1+1», 06 квітня 2015.

Наведені приклади демонструють: зметафоризований компонент виконує роль головного члена словосполучення, що й забезпечує стійкість характеристики означуваного процесу, поняття, явища й т. д. Цілісність образу забезпечує добір відповідної моделі.

Іменні метафоричні словосполучення зі зметафоризованим прикметником, який є залежним компонентом словосполучення, порівн.:

«ІСТОРИЧНА» УГОДА. Стратегічно важлива й довготривала міжурядова угода щодо будівництва газопроводу EastMed в обхід Російської Федерації. Кіпр, Греція та Ізраїль підписали «історичну» угоду про газопровід (заголовок). 2 січня в Афінах представники Греції, Кіпру та Ізраїлю підписали міжурядову угоду про будівництво газопроводу EastMed. <https://www.epravda.com.ua/news/2020/01/3/655490/>, Економічна правда, 03 січня 2020.

«НУДНА» АКЦІЯ. Акція російської компанії, що не викликала зацікавлення іноземних інвесторів. Іноземні інвестори відмовляються від «нудних» акцій російських компаній. <https://www.epravda.com.ua/news/2016/06/20/596509/>, Економічна правда, 20 червня 2016.

«ТЕПЛІЙ» КРЕДИТ. Спеціальна урядова програма кредитування теплодернізації і підвищення енергоефектив-

ності в житловому секторі України. Приватбанк приєднався до програми «теплих» кредитів (заголовок). Приватбанк приєднався до програми кредитування теплодернізації і підвищення енергоефективності в житловому секторі України. <https://www.epravda.com.ua/news/2017/02/16/621066/>, Економічна правда, 16 лютого 2017.

Переносне значення прикметника в зметафоризованому словосполученні зазвичай унаочнюють лапки, можливо, для того, щоб привернути увагу медіачитача й змусити його ознайомитися зі змістом статті, з'ясувати нове, часто okazionale значення слова. Очевидно, що функція зметафоризованого елемента словосполучення відсуває його на задній план уваги реципієнта, а графічні засоби, навпаки, актуалізують. Трапляються приклади, у яких медійник не застосовує прийому лапок, чим актуалізує увагу читачів на проблемі економічного простору країни:

ЗАВОРОЖЕНА ПОСАДА. Посада голови державної фіскальної служби України, що викликає особливе зацікавлення, проковує надмірну пильність із боку податкового комітету Верховної Ради. Заворожена посада. За що депутати хочуть звільнити Насірова (заголовок). <https://www.epravda.com.ua/publications/2016/05/16/592710/>, Економічна правда, 16 травня 2016.

ЗЕЛЕНА ТРАНСФОРМАЦІЯ. Інвестиції в інфраструктуру і логістику, питання енергоефективності та водню. У рамках «зеленого діалогу» з ЄС на початку 2022 року Україна буде концентруватись на залученні ресурсів для зеленої трансформації у рамках великого європейського інвестиційного плану, а також над створенням платформи для комунікації з міжнародними інституціями щодо «зеленого» фінансування. <https://www.epravda.com.ua/news/2021/12/18/680796/>, Економічна правда, 18 грудня 2021.

ПЕРЕХІДНА ЕКОНОМІКА. Особливий стан економічної системи на етапі її становлення (еволюції до зрілого врівноваженого стану) і реформування (еволюції до нової економічної системи, до нового врівноваженого стану). Вочевидь, Україна була і є країною з перехідною економікою, не функціонуючим державним апаратом, з численними невирішеними питаннями. Газета «День», 24 січня 2015.

Вибір сильної (залежне слово словосполучення) чи слабкої (головне слово словосполучення) позиції зметафоризованого компонента метафоричного словосполучення, як демонструє проілюстрований матеріал, також має не випадковий характер, а виражає характеристику-оцінку автора-медійника.

Серед двослівних іменних метафоричних словосполучень трапляються й однокомпонентні сполуки. Це такі вирази, що позначають одне поняття:

«БУДИНОЧОК МЕРКЕЛЬ». Будинки модульного містечка у Харкові, де мешкають вимушені переселенці із зони АТО. Переселенцям у харківських «будиночках Меркель» утрічі підняли тарифи. <https://www.epravda.com.ua/news/2016/06/23/596881/>, Економічна правда, 23 червня 2016.

«ЗЕЛЕНИЙ ДІАЛОГ». Ідеться про Саміт Східного партнерства, де було анонсовано 5 флагманських ініціатив для України, кожна з яких стосується інвестицій в інфраструктуру і логістику, питання енергоефективності й водню. У рамках «зеленого діалогу» з ЄС на початку 2022 року Україна буде концентруватись на залученні ресурсів для зеленої трансформації у рамках великого європейського інвестиційного

плану, а також над створенням платформи для комунікації з міжнародними інституціями щодо «зеленого» фінансування. <https://www.epravda.com.ua/news/2021/12/18/680796/>, Економічна правда, 18 грудня 2021.

«ЗЕРНОВА ІНІЦІАТИВА». Ініціювання реалізації стратегії експорту українського зерна в умовах війни. *«Зернова ініціатива»: Україна експортувала вже понад 24 млн тонн зерна (заголовок).* <https://www.unn.com.ua/uk/news/2019684-zernova-initsiativa-ukrayina-eksportovala-vzhe-ponad-24-mln-tonn-zerna>, UNN, 17 березня 2023.

«ЗЕРНОВА УГОДА». Угода про експорт української пшениці. *У понеділок з портів «Одеса», «Чорноморськ» та «Південний» сьогодні вийшли 12 суден з 354,5 тисяч тонн агропродукції до країн Африки, Азії та Європи після того, як РФ оголосила про «призупинення «зернової угоди».* <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/31/693243/>, Економічна правда, 31 жовтня 2022.

«КРИТИЧНИЙ ІМПОРТ». Ідеться про товарообмін з ОРДЛО. *«Цю позицію я повторю на засіданні уряду. Вважаю, що треба ввести обмеження, які чітко визначають товарообіг так званого «критичного імпорту», – сказав Аваков. «Це має бути тільки вугілля, продукти, необхідні для металургійного комплексу і все. А у зворотний бік ми можемо собі дозволити направляти за частини для шахтного обладнання, відповідні реагенти для забезпечення роботи», – сказав він.* <https://www.epravda.com.ua/news/2017/02/19/621451/>, Економічна правда, 19 лютого 2017.

Дієслівні метафоричні словосполучення також розрізняємо за зметафоризованим словом:

- зі зметафоризованим дієсловом:

РІЗАТИ КВИТАНЦЮ. Заходи щодо зменшення виплат за гарячу воду, якщо її по факту не було. *Ріжемо квитанцію: реальна вартість гарячої води (заголовок).* <https://www.epravda.com.ua/columns/2017/03/15/622694/>, Економічна правда, 15 березня 2017.

«РОЗПИЛЯТИ» ГРОШІ. Нецільовий розподіл коштів. *Державні лісагентства «розпиляли» гроші від президентського спортклубу – ЗМІ (заголовок).* <https://www.pravda.com.ua/news/2018/09/5/7191143/>, Українська правда, 05 вересня 2018.

- зі зметафоризованим іменником, що переміщують акцент із вираження ознаки на саму ознаку, на об'єкт описуваної журналістом проблеми:

ГОЛОСУВАТИ ГАМАНЦЕМ. Підтримувати відповідного виробника чи продавця продукції, товару, послуг тощо власними фінансовими вливаннями як споживач цієї продукції чи отримувач послуг. *Для творчого колективу – це надзвичайно важливо відчувати такий зворотній зв'язок. Бачити, що за те, що ти робиш, у що вкладаєш сили, твій читач [газети «День»] не лише голосує гаманцем, а й особисто хоче бути причетним до справи, підтримати «понад норму», підставити, по можливості, друге плече.* Газета «День», 24 січня 2015.

Дієслівні метафоричні словосполучення, як відомо, вирізняються семантичною несамостійністю, що зумовлює появу однокомпонентних сполук:

ТИСНУТИ НА ГАЗ. Репрезентовано проблему стосунків України й Росії в економічній інтерпретації газового питання, що має стратегічно-політичне підґрунтя. *Як Росія тисне на газ відчує кожна господарка, отримавши платіжки.* Т/к «1+1», 06 квітня 2014.

Серед двослівних сполук помічаємо метафоричні сполучення слів реченнєвого типу; у такому разі зметафоризований компонент – дієслово, що виконує синтаксичну роль присудка в реченні. Роль зметафоризованого дієслова в реченні зумовлює відповідну інтенцію всього речення:

ВАЛЮТА ЗАСПОКОЇЛАСЯ. Стабілізація курсу долара на валютному ринку. *Увечері валюта трохи заспокоїлась.* Т/к «Інтер», 26 лютого 2015.

Кількість слів у метафоричному словосполученні визначає за тією кількістю слів, що дає змогу впізнати переносне (метафоричне) значення. У цьому разі вирізняємо трислівні, чотирислівні метафоричні словосполучення економічного медіадискурсу.

Трислівні метафоричні словосполучення зазвичай утворюються за моделлю – зметафоризоване головне слово + залежне від нього словосполучення, наприклад:

«ЗЕЛЕНА» ЕНЕРГЕТИЧНА СТРАТЕГІЯ. Стратегія оновлення й розвитку енергетичної галузі, що має відповідати сучасним екологічним вимогам. *Україні потрібна нова «зелена» енергетична стратегія (заголовок).* В Україні у 2017 році була затверджена енергетична стратегія до 2035 року. <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/01/3/655486/>, Економічна правда, 03 січня 2020.

«РОЗУМНА» СИСТЕМА ОСВІТЛЕННЯ. Єдина система світлодіодних ліхтарів, призначена для вуличного освітлення міста. Мережею керує диспетчер, який може оцінити повну картину роботи кожного ліхтаря. Така система дає можливість економити кошти бюджету. *Обласний центр Кропивницький (колишній Кіровоград) став першим містом в Україні, де впровадили «розумну» систему зовнішнього освітлення Owllet. Система дає можливість керувати освітленням окремих районів міста, пише АІН.* <https://www.epravda.com.ua/news/2017/02/19/621441/>, Економічна правда, 19 лютого 2017.

СЕРЦЕ «ЦИФРОВОЇ ДЕРЖАВИ». Важливе джерело поповнення бюджету економіки держави – унікальні українські підприємства, що виходять на міжнародний ринок експорту. *«Економічна правда» у 2019 році побувала у підприємств Львівської, Київської, Одеської, Миколаївської, Запорізької, Херсонської та Черкаської областей, працювала в Glovo, «Укрпошти», з'ясувала, як працює серце «цифрової держави» в Естонії.* <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/01/7/655555/>, Економічна правда, 07 січня 2020.

«ЧОРНИЙ» КУРС ГРИВНІ. Нелегальний український ринок валюти як складовий елемент тіньової економіки. *Щодо «чорного» курсу гривні до євро, то гривня також децю ослабла.* <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/31/693245/>, Економічна правда, 31 жовтня 2022.

Чотирислівні медіаметафори унаочнює приклад:

«ЧОРНА КАСА» ПАРТІЙ РЕГІОНІВ. Документи тіньової бухгалтерії колишньої провладної політичної партії України, що одночасно були оприлюднені журналістами-слідчими та колишніми депутатами й посадовцями наприкінці травня 2016 року. *НАБУ встановило частину фігурантів списку «чорної каси» Партії регіонів (заголовок).* <https://www.epravda.com.ua/news/2016/06/26/597083/>, Економічна правда, 26 червня 2016.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у відповідному науковому напрямку. Отже, для

репрезентації переносного (метафоричного) смислу важливе значення має кількість і морфологічне вираження компонентів медіаметафори. Двослівні сполуки – неускладнений матеріал, що одразу привертає увагу реципієнта й послідовно демонструє соціальну оціненість.

Аналіз мовного медіаматеріалу також показав, що метафоричні словосполучення відіграють текстотвірну роль: вони здатні поширюватися, й на їхній метафоричності формується рема речення, створюється нова образність на базі існуючої в культурному надбанні народу як носієві мови.

Багатокомпонентні (більше двох слів) зметафоризовані сполуки репрезентують ускладнене уявлення про економічні предмети, явища, поняття й т. д., тому їхня частотність у медіамові різко знижується порівняно із двослівними. Вимальовується тенденція про зв'язок кількісних характеристик щодо компонентів метафоричного словосполучення й продуктивності медіаметафор.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в когнітивно-прагматичному аналізі медіаметафор економічного медіадискурсу й інших дискурсів. Актуальною вважаємо упорядкування лексикографічної праці, яка би зафіксувала синхронний зріз продукування медіаметафори воєнного періоду в Україні.

Література:

1. Ільченко О. А. Метафорична модель війни в політичному дискурсі українського медіапростору 2014–2023 рр. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 34 (73) № 1, 2023. Частина 1. С. 21–25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.1/04>
2. Ільченко О. А. Оцінна імплікатура медіаметафори (на україномовному медіаматеріалі 2000–2022 рр.). *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries: Scientific monograph. Volume 2*. Riga, Latvia: «BaltijaPublishing», 2022. P. 139–153. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-28>
3. Костусяк Н. М., Шулська Н. М., Костриця Н. М. Метафорична вербалізація концепту ВІЙНА в сучасних медійних заголовках. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022. № 56. С. 60–65. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v56/13.pdf>
4. Кравцова Ю. В. Типи і параметри метафоричних моделей. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022. № 56. С. 66–70. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v56/14.pdf>

Ichenko O. Metaphorical model of war of economic media discourse 2014–2023

Summary. The article is devoted to the description of the metaphorical model of war reflected in the economic discourse of the modern Ukrainian media space. Since the language of the media is the space where economic realities first receive a nomination (description) and an evaluative characteristic, are fitted to the axiological scale of social values, the media space itself was chosen as the object of research.

Language clearly and consistently reflects economic and other changes for society, reacts to them, first of all, with its lexical composition. This determined the choice of media metaphor as the subject of this work.

The relevance of the topic of this investigation is due to the need to carry out a complex linguistic analysis (morphological, semantic, pragmatic) of the lexical media metaphor, which represents the cognitive model of war and is implemented in the modern (2014–2023) Ukrainian economic media discourse.

As a result of the study, it was found that the number and morphological expression of media metaphor components are important for the representation of figurative (metaphorical) meaning. Two-word compounds are uncomplicated material that immediately attracts the attention of the recipient and consistently demonstrates social appreciation.

The analysis of language media material also showed that metaphorical phrases play a text-creating role: they are able to spread, and on their metaphoricity the rheme of a sentence is formed, a new imagery is created on the basis of the existing in the cultural heritage of the people as a native language.

Multi-component (more than two words) metaphORIZED compounds represent a complicated idea of economic objects, phenomena, concepts, etc., therefore, their frequency in the media language is sharply reduced compared to two-word compounds. The tendency of the connection of quantitative characteristics regarding the components of the metaphorical word combination and the productivity of media metaphors emerges.

We see the prospect of further research in the organization of lexicographic work, which would record a synchronous slice of the production of media metaphors during the war period in Ukraine.

Key words: metaphor, metaphorical model, economic discourse, media discourse, media space, media metaphor.